

מוסר (מ)ול) הלכה

פרופ' אליעזר שמשון רוזנטל, חוקר תלמוד, מהוגי הדעות של הצינורות הדתית משתייך למה שקרוי נאו-אורתודוכסיה, ממנהיגי 'יהדות של תורה' [אקדמאים דתיים]. במאמריו עמד על המתח הקיים בהלכה, בין מגמת ה'מסורת' השמרנית למגמת החדוש היצירתית.

החדש יתקדש והקדוש יתחדש – התנועה ליהדות של תורה

שאלת יחסינו לשאינו בן ברית ודאי שהיא בראש וראשונה עניין לדעה ולדרך ארץ. וחייב אדם – ואף תלמידי חכמים בכלל זה – להכריע תחילה את דעתו

לגבי 'תורת האדם' קודם לתלמודו בהלכות שבת. משום שהכרעת ההלכה תלויה כאן בדעה זו ולא להפך. אדם מוכרע ועומד בעניין זה בין שתי דעות עקרוניות וכוללניות. או שהוא אדוק באותה דיטה פונדמנטליסטית, שמחוץ אולי למידה גדושה או מחוקה של שובניזם יהודי – שמא מיסטי, על כל פנים קמאי – אין לה בעולמה אלא מה שכתוב בספרי הפסק, ולפי פשוטם הרווח של המילים. או לצד שני, נוקט הוא אותה עמדה דעתנית ואוטונומית של בן תרבות, שמתוך חינוכו והכרתו נתחוויר לו, ש"זה ספר תולדות אדם" זה כלל גדול שאין שום מנוס מוסרי ואינטלקטואלי ממנו...

ואפילו ימצא לו סתירה גלויה וחד משמעית כביכול בספרי הקדש המקודשים, לא יוכל לנוח ולשקוט עד שידע לגלות במטמוניות של מסורת ההלכה, העשירה והמגוונת, את האסמכתא המוסמכת שתשים שלום בין דעתו ובין תלמודו. ואף ישכיל דשפצה בכשרן הלכתי – פרשני סוברני. זוהי דרכה של חכמת ההלכה וזה שיבחה. כך היה תמיד וכך תמיד יהיה דרכם של חכמים בתלמודם, אף אם יבואו בהווה כמה חסידים וינסו להכחיש הדבר מחמת חסידותם.

אל מול דברים אלו עומדת גם הגמרא הבאה:

יומא כב:

בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול (שמואל א טו, ג) "לך והכית את עמלק" אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה ואם אדם חטא בהמה מה חטאה ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו יצאה בת קול ואמרה לו (קהלת ז, טז) "אל תהי צדיק הרבה"

שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' ט"ו-קונטרס משיבת נפש פרק ו

דברי משנה ברורה אלה מלבד שהמה תוכחה חמורה כלפי כלל הרופאים, המה דברים כחרבות צורים כלפי הרופאים הכשרים החרדים לדבר ד', ומביאים אותם לידי תסבוכת חמורה, בהיות וחק הרופאים הוא כיום בכל העולם כולו שכתנאי קודם להכנסם בתפקידם עליהם לקבל עליהם בקבלה גמורה שיטפלו במסירות גמורה עם כל חולה הבא לידם בלי הבדל דת וגזע, ואם יתפס מי שהוא באיזה רשלנות של טיפול בגלל הבדל דת וגזע אחת דתו להעבירו מתפקידו, ולא זאת בלבד אלא דרשלנות מסוג זה תעורר רעש כללי אצל כל האומות ותביא בכנפיה שנאה חמורה כלפי היהודים אשר אחריתה מי ישרנה, ואך אשליה היא לחשוב שהעמים כיום יקבלו התירוץ שנתרץ להם ונאמר: דידן דמינטרי שבתא מחללין עלייהו דיכחו דלא מינטרי שבתא לא מחללין [=שלנו – היהודים ששומרים שבת מחללים עליהם – שלכם שלא שומרים שבת אין אנו מחללים], ובפרט כאשר יצא תירוץ כזה מפי רופאים מוסמכים. וזה אך יעורר שנאה נוספת. באופן שאי אפשר להפטיר על כך במחי יד ולומר שאין דורינו דומה יפה שאפ"י הרופאים היותר חרדים אינו נשמע/אינם נשמעים/ למוריו, כפי שמפטיר בכזה בספר שו"ת ישכיל עבדי ח"ו בהשמטות בחאו"ח סי' ט' כיעו"ש. ונחזי איפוא מאי דקמן ביסודה של הלכה זאת ובהיקפה.

האם העובדה שיש חשש לפיטורין של הרופא – היא שיקול לחלול שבת?

(י) והנה בשו"ת דברי חיים שם אחרי שממשיך לבאר בדבריו, דאך בדאורייתא לא מחללין רק משום פ"י =פקוח נפש = ברי לישראל אבל משום חשש שנאת הא"י לא מחללין שבת באיסור דאורייתא... מסיים אחרי כל זאת בסוף דבריו בלשון זה: אך המנהג ברופאים שמקילין ושמעתי שהוא מתקנות ארצות להתיר להם אבל לא ראיתי זה בספר עכ"ל. ופירושו, שבתקנות ארצות תיקנו להתיר לרופאים להגיש טיפול רפואי לחולה עכו"ם גם כשכרוך הדבר בעבירה על חילול שבת דאורייתא, ומעניין שהבעל דברי חיים כאילו נענע בראש לכך ולא העיר מצידו שאין היתר מדינא לכך וכפי שביאר זאת מקודם לכן... והחידוש של היתר מלאכה דאורייתא בכגון דא הוא בזה, דאע"ג דהסכנה לא מוחשית מ"מ מותר בהיות שכעין סכנת הכלל ישנו בזה לפנינו, ועל כן נחשב זה כישנו בזה בפועל חשש סכנת נפשות. ומצאתי בספר שבילי דוד... שכתב: ואפשר דלהכי מקילין עכשיו בשבת אפי' היכא דאיכא מלאכה דאורייתא דיש פקודה מן הממשלה ע"ז עכ"ל.

האם פקודה מן הממשלה היא סיבה לחלל שבת?

(יב) ובחפשי בספרי הפוסקים למצוא עוד איזה מקורות בזה, מציאה מצאתי בספר טהרת המים (נדפס בשנת תרס"ט) בחלק שיורי טהרה מערכת השי' אות ז'. הוא יושב שם על מדוכת שאלה זאת כאשר נשאל למעשה על כך, ברופא מובהק גוי ששלח אחר רופא שאינו מובהק ישראל שיקיז אותו בשבת דעומד בסכנה, כשם שמקיז בכה"ג לישראל בשבת, וא"א להשמט ממנו לומר דלישראל דנטרי שבת שרי ולך אסור ואיכא איבה וכמה פעמים החיה כמה נפשות מישראל ממות לחיים וגם עניים בלא כסף ובלא מחיר וחיישינן לעתיד לא יעשה ככה, ובדברי תשובתו השיב להתיר באופן דבעת שמקיז לא יכוין הישראל לרפאותו אלא להציל את עצמו דלעתיד לא יעשה רע עמו ושאר ישראל... .

וכפי זה יוצא לנו המצאת עצה מחוכמת לציבור הרופאים החייבים לטפל עפ"י החק העולמי המקובל אצל כולם גם בחולי עכו"ם, שבגוונא שיש הכרח להם לעשות בשבת גם מלאכות דאורייתא אזי מדי הגישם הטיפול הרפואי לחולי עכו"ם שיב"ס = שיש בו סכנה =, יחשבו חשיבת מחשבה כנ"ל שכל כוונתם היא לא עצם רפואת העכו"ם כי אם כדי להציל את עצמו שלא יענש חמורות על כך וגם להציל כלל ישראל שלא יגיע להם סכנת - כלל וכנז"ל, ויצא עי"ז שגם כשיעשה מלאכה דאורייתא יחשב זה מיהת כמשאצ"ג שאין חייבין עליה, וגם לא יהא זה פסיק רישא וכנ"ל, באופן שלמעשה לא יחשב זה כ"א כעובר על איסור דרבנן שמותר לעבור זה גם אליבא דרוב הפוסקים וכתבאר לעיל

מהי ההמצאה המחוכמת שראוי לרופאים לאמצה? האם היא מתיישבת על הלב הישר? מה מצדיק אותה? מהי וכל הדיון כולו מלמדים על אופן ההתנהלות של פתרון ההתנגשות בין מוסר והלכה?